

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 29, İstanbul 2022, 1301-1313

AHMED-İ DÂ'İ'NİN TERESSÜL ADLI ESERİNİN YENİ BİR NÜSHASI

Abdullah Uğur

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı, (abdullah.ugur@marmara.edu.tr),
ORCID: 0000-0002-5165-7462/ Assistant Prof.Dr., Marmara University Faculty of Theology Department of
Turkish Islamic Literature

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 16.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 26.09.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Yayın Sezonu: Güz

Atıf/Citation

Uğur, Abdullah (2022), "Ahmed-i Dâ'î'nin Teressül Adlı Eserinin Yeni Bir Nüshası", Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 29, 1301-1313.

Uğur, Abdullah (2022), "A New Copy of Ahmed-i Dâ'î's Teressul", Journal of Ottoman Literature Studies, 29, 1301-1313.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

Ahmed-i Dâ'î'nin Teressül Adlı Eserinin Yeni Bir Nüshası

Özet

Osmanlı edebiyatının velud yazarlarından olan Ahmed-i Dâ'î (ö. 832/1429'dan sonra) edebiyat, akaid, rüya tabiri, dilbilimleri ve hadis gibi birçok alanda eser vermiştir. Bu eserleri arasında tamamen edebî bir amaçla yazılmış olanları bulunmakla birlikte Ahmed-i Dâ'î, döneminin ihtiyaçlarına cevap verecek metinler de kaleme almıştır. Bu bakımdan müellifin "mübtedî" olarak nitelediği okurlarına yardımcı olmak üzere kaleme aldığı eserlerinden birisi de *Teressül* adlı inşa eseridir. Maalesef bugüne kadar *Teressül*'ün tam bir nüshası ele geçmemiştir. Bilinen tek ve eksik nüshası Manisa Muradiye Kütüphanesi'nde 1856 numarada kayıtlı mecmûanın içindedir. Bu makalede ise Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 6998 numarada kayıtlı mecmûanın içinde bulunan, bugüne kadar bilinmeyen ve fakat yine eksik olan bir nüsha tanıtılacak ve iki nüshanın karşılaştırması üzerinden Ahmed-i Dâ'î özelinde eser telifi ve istinsahı üzerine kimi fikirler serdedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed-i Dâ'î, Teressül, İnşâ, Telif, İstinsah.

A New Copy of Ahmed-i Dâ'î's Teressul

Abstract

Ahmed-i Dâ'î (d. after 824/1421), one of the prolific writers of Ottoman literature, produced works in many fields such as literature, akaid, dream interpretation, linguistics and hadith. Among these works, there are some that were written with a purely literary purpose, and Ahmed-i Dâ'î wrote texts that would respond to the needs of his period. In this respect, one of the works written by the author to help his readers, whom he describes as "mübtedî", is the work of *inşâ* called *Teressül*. Unfortunately, a complete copy of *Teressül* has not been found so far. The only and incomplete copy known to exist is in the *mecmûa* registered at 1856 in the Manisa Muradiye Library. In this article, an unknown but still incomplete copy, which is in the *mecmûa* registered at 6998 in Edirne Selimiye Manuscript Library, will be introduced. Through the comparison of the two copies, some ideas will be revealed on the text production and copying, in particular Ahmed-i Dâ'î.

Keywords: Ahmed-i Dâ'î, Teressül, İnşâ, Compiling, Copying.

Giriş*

Anadolu’da gelişen Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Ahmed-i Dâ’î’nin babasının adı İbrahim dedesinin adı ise Mehmed olup kaynaklar onun Germiyanlı olduğunu belirtirler (Kut 1989: 56; Ertaylan 1952: 5-7). Oldukça üretken bir müellif olan Dâ’î bu topraklarda belirli açılardan yeni yeni neşv ü nema bulmaya başlayan Türkçe telif kültürüne farklı alanlarda eserler telif ederek hizmet etmiştir. Dâ’î de her müellif gibi eserlerinde belirli ayrımlar gözetmiş özellikle eserlerini sunduğu kişi ya da çevreye göre belirli seviyeleri ve ölçütleri göz önünde bulundurmıştır (Sucu 2017-62-81). Bu bakımdan Dâ’î kimi eserlerini padişaha ve devlet büyüklerine sunmakla birlikte özellikle *Müfredât*, *Si-Fasl* ve *Teressül* adlı eserleri kendi deyimiyle “mübedîlere” yöneliktir. Böylelikle Dâ’î Anadolu’da ya da diğer bir deyişle Rûm’da yeni bir okuryazar kitlesinin ortaya çıkmasına önderlik etmiştir denilebilir.

Bu bağlamda Dâ’î’nin bu yeni okuryazar kitlesi için bir de ilm-i inşâ konusunda eser yazmış olması oldukça anlamlıdır. Dâ’î eserinde inşa ilminin ve imlanın kaidelerinin çok olduğunu, bununla birlikte bu zamanda mütedavil ve müstamel olan teressüllerden seçme yaparak Türkî namelerin başında yazılacak ser-nameleri belirlediğini söyler. Böylelikle mübedî kişilerin anlayışına/karayışına yakın bir eser koyduğunu dile getirir. Dâ’î ayrıca bu metnin ezberlenmesi ile “ayrık teressüllere muhtaç olunmayacağını” da belirtir. Demek ki Dâ’î’nin metnini kaleme aldığı zamanda mütedavil ve müstamel olan aynı türde yazılmış başka eserler de vardır. Yine ihtimaldir ki bu eserler arasında Türkçe kaleme alınmış olanları da bulunsun. Dâ’î kendi eserinin yazımıyla birlikte başka teressüllere muhtaç olunmayacağını belirterek bir üstünlük iddiasında da bulunur.

Bu makalede de temellendirileceği üzere Dâ’î’nin eserini en geç 819’dan önce telif ettiğini düşünürsek ve Kırmılı Hafız Hüsam’ın da aynı isimli eserinin 831/1427-8 tarihli bir nüshasının bulunduğunu göz önüne alırsak yaklaşık/ aşağı yukarı on iki yıl arayla aynı konu üzerinde farklı müelliflerin eser telif ettiği görülür. Demek ki bu dönemde yazışma usulleri üzerine Türkçe telif hareketli bir zaman geçirmektedir. Artık Osmanlıların da kendi içlerinden yetiştirdikleri bir bürokratik tabakaya ihtiyaç duymaya başladığı bu dönemde bu tip metinlerin yazılmaya başlanması bu ihtiyacın giderilmesine yönelik olabileceği gibi Türkçe okuryazar halkın da kendi içerisinde bir entelektüel zümre ortaya çıkarmaya başlamış olması da muhtemeldir. Kırmılı’dan sonra ise Yahyâ b. Mehmed el-Kâtib’in *Menâhicü’l-İnşâ*’sı bulunmaktadır ki 884/1479’dan önceye tarihlenmektedir (Unan 2014: 14-15). Ahmed-i Dâ’î’nin bu eserinin yeni nüshasına geçmeden önce iki nüshanın içinde buldukları mecmûaları tanıtmak ve iki nüshayı karşılaştırmak gerekmektedir.

Muradiye Nüshasının İçinde Bulunduğu Mecmûanın Tavsifi

Her ne kadar *Teressül*’ün Muradiye nüshası yayımlanmış olsa da içinde bulunduğu mecmûa hakkında şimdiye kadar bilgi veren olmamıştır (Derdiyok 1994: 56-60; Haksever 2011: 1266-1268). Bu sebeple burada kısaca bu mecmûayı da tanıtmak gerekmektedir. Zahriye sayfalarında çeşitli mücerreb macun ve ilaçlara dair notlar ve mecmûa içerisinde bulunan eserlerin isimleri zikredilmiştir. Sonrasında sırasıyla şu eserler vardır:

1b-33b *Kitâb-ı Ferheng-nâme-i Hoca Mes’ûd*: Mes’ûd bin Ahmed’in 755/1354 yılında kaleme aldığı bu mesnevî Sa’dî-i Şîrâzî’nin *Bostân* adlı eserinin muhtasar bir tercümesidir.

34a-113a *Kitâbu Teshîl-i Hacı Paşa*: Hacı Paşa’nın tıp ilmine dair Türkçe kaleme aldığı eserdir. (Koldanca 2018: 19). Hacı Paşa’nın eserini ne zaman telif ettiği bilinmemekle beraber Süheyl Ünver

* Kemal Yavuz Hoca, 1976 yılında Erzurum İslamî İlimler Fakültesi’nde annemin Osmanlıca derslerine girmişti. 2009 yılında ben de hocamdan yüksek lisans dersi aldım. İki neslin eğitiminde katkısı olan kıymetli hocama uzun ömürler niyaz ederim.

(ö. 1986) özel bir koleksiyonda 810 yılının Zilhicce ayında (Mayıs 1408) istinsah edilmiş bir nüshasını gördüğünü belirtir (Ünver 1953: 37).

113a-121b *Teressül*: Her varakta 13 satır olmak üzere dîvânî kırmızı bir hat ile yazılmıştır. Ser-nâmeler haricinde kalan metin harekelidir. Söz başları ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Son varaklarda mürekkebin okunmayacak derecede dağıldığı yerler vardır.

Görüldüğü üzere bu mecmûa aynı dönemin eserlerini bir araya getirmiştir. Maalesef mecmûanın içerisinde bulunan eserlerin sonunda herhangi bir istinsah kaydı bulunmadığı gibi mecmûa üzerinde onu tarihlendirmeye yardımcı olacak temellük, vakıf vb. bir kayıt da bulunmaz. *Ferhengnâme*'nin telif tarihi olan 755/1354 tarihi mecmûanın en erken tertip edilebileceği tarihtir. Eğer Ünver'in özel bir koleksiyonda gördüğü nüshadaki tarihi de *Teshil*'in telif tarihi kabul edersek mecmûanın 810/1408 tarihinden sonra toplanmış olabileceği ihtiyat kaydıyla söylenebilir. Tabii ki mecmûanın çok daha sonra bir araya getirilmiş olması da ihtimal dahilindedir. Eldeki veriler de bize çok geniş bir zaman aralığı vermektedir.

Edirne Nüshasının İçinde Bulunduğu Mecmûanın Tavsifi¹

Maalesef *Teressül*'ün bu nüshası da eksik olduğu için kim tarafından ve ne zaman istinsah edildiğini öğrenmek mümkün değildir. Fakat içinde bulunduğu mecmûadaki diğer eserlerden yola çıkarak nüshanın yazılmış olabileceği tarihe dair birtakım çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Mecmûanın içerisinde sırasıyla şu eserler bulunmaktadır:

1b-9a *Hidâyetü'l-hikme*'den mantık kısmı: Bu nüshanın son varakları kısmen yanıktır. Maalesef istinsah kaydı da kısmen bu yanık kısımda kalmaktadır. Okunabilen kısımdan müstensihin "... bin İbrahim bin Oruç gazi" olduğu ve nüshayı Zilkade ayında tamamladığı anlaşılmaktadır.

9b-29a *Hidâyetü'l-Hikme*'den tabiiyat kısmı: İstinsah kaydından eserin 819/1416 yılında istinsah edildiği anlaşılmaktadır. (Yorulmaz 2008: 148-202)

29b-80a *Şerh-i Mîrek: Hidâyetü'l-hikme* üzerine Mîrek Şemsiddîn Muhammed b. Mübârekşâh el-Buharî'nin (ö. 784/1382'den sonra) kaleme aldığı şerhtir. İstinsah kaydında nüshanın Ankara'da Satı b. Mamak medresesinde Receb'in orta on gününde (evasıtında) 819/1416 Eylülünde istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

80b-83b *Teressül*: Her varakta 15 satır olmak üzere harekeli nesih hat ile yazılmıştır. Ser-nâmeler ise Muradiye nüshasına göre daha okunaksız dîvânî hat ile yazılmıştır. Mektub yazmanın edeblerinin anlatıldığı kısımda sürh ile yazmak için başlık yerleri boş bırakılmıştır.

84a'da sadece son sayfası bulunan bir eser daha var gibi gözükmektedir. Fakat 84a'da bulunan metin ile 29a'da bulunan metin -yazı karakteri farklı olmakla birlikte- birbirinin aynısıdır. Büyük ihtimalla sayfaları karışmış olan mecmûada bu son sayfanın eksik olduğu düşünülüp Halil bin İslâm tarafından yine 819/1416 yılında bu son sayfa tekrar yazılmıştır. Tam bu noktada yani *Teressül*'ün bitip takip eden metnin başladığı yerde mecmûanın şirazesinin de dağılmış olduğu görülmektedir.

84b-87a [*Talîm-i lisân-ı Fârisî*]. Nüshaya bu başlık sonradan mavi tükenmez kalem ile eklenmiştir. Esere mukaddime sadedinde "ta'lîm-i hesâb-ı hurûf-ı ebced evvelâ tercüme olındı. Parsî dilince şâniyen beyân olındı. Ruqûm-ı hind-y-ile şâlişen tefsîr olındı Türk dilince mübtedilere âsân olmâğičün vallâhu'l-veliyü't-tevfîk ve'l-hâdî ilâ evzahi't-çarîk" yazılmıştır.

Görüldüğü üzere mecmûadaki eserlerin büyük çoğunluğu 819/1416 tarihinde istinsah edilmiştir. Bu bakımdan *Teressül*'ün de bu yılda istinsah edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu

¹ Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi'ni tetkik ederken nüshayı görüp beni haberdar eden kıymetli dostum Mehmet Arıkan'a teşekkür ederim.

bakımdan her ne kadar eldeki nüshası eksik de olsa Ahmed-i Dâ’î’nin *Teressül*’ünün Kıırlı Hâfız Hüsam’ın eserinden daha önce yazıldığını yani bu türde kaleme alınan ve bugün elde olan ilk Türkçe metin olduğunu kabul etmek gerekecektir.

Edirne ve Muradiye Nüshalarının Karşılaştırılması

Edirne ve Muradiye nüshalarını kronolojik olarak sıralamak mümkün gözükmemektedir. Yukarıda da görüldüğü üzere Muradiye nüshasının istinsahı için eldeki verilerle ancak çok geniş bir zaman aralığı verilebilirken; Edirne nüshası için daha kesin bir tarih söylemek için elde kuvvetli deliller vardır. İki nüshanın istinsahı arasında ne kadarlık bir zaman farkı olduğunu tasrih etmek ise güçtür. Dâ’î, *Tevârih-i şâhî fi’l-ehâdis-i ilâhî* adlı eserini 832/1429’da telif ettiğine göre Edirne nüshası müellif hayatta iken istinsah edilmiş olmalıdır (Demir 2019: 220).

Tekin, Kıırlı’nın muteber beylere yazılacak ser-nâmelerine verdiği bir örneğin Muradiye nüshası ile hemen hemen aynı olduğunu belirtir (Tekin 2008: 37). Bu da akla Muradiye nüshasının belki de Kıırlı’nın metninden etkilendiğini ve daha muahhar bir nüsha olabileceği ihtimalini getirmektedir. Fakat iki metin karşılaştırıldığında benzerliğin bir etkilenmeye delil gösterilecek vasıfta olmadığı görülür.

Muradiye nüshasının metni Edirne nüshasından daha uzundur. Edirne nüshasında, Muradiye nüshasında görülen ıyadetnâme, taziyetnâme, azadnâme başlıklı mektup örnekleri bulunmamaktadır. Muradiye nüshasında bulunan kimi ser-nâmeler Edirne nüshasında bulunmadığı gibi Edirne nüshasında bulunan kimi ser-nâmeler de Muradiye nüshasında bulunmaz. Bu ortaklıklar ve farklar şu şekilde gösterilebilir:

Edirne Nüshası ²	Manisa Nüshası
Sulţānlara	Padişahlara
Ulu Beglere	Beğ oğlanlarına
Vezirlere	Vezirlere
Subaşıbeglere	Beğlerbeği
Yazıcılara	Subaşılara
Kedhuzālara	Akın Beğlerine
İş üzere tūranlara	Hazinedārlara
Hādimplere	Silāhdāra
Ulu hatunlara	Sipāhīlere
Kiçirek hatunlara	Çaşnigīrlere
Çelebilere	Kapucılara
Kādīlara	Yazıcılara
Müderrişlere	Divitdāra
Hatīblere	Ameldāra
Hāfızlara	Hādimplere
İmāmlara	Ulu mütevellīye
Hācelere	Müftilere

² Koyu olarak işaretlenen başlıklar iki nüshada da vardır.

Bâzîrgānlara	Müderrislere
Kiçi karındaşa	Kadıaskere
Ana oğlına	Kadıllara
	Mu'üdlere
	Seyyidlere
	Vâ'izlere
	Şeyhlere
	Hatîblere
	Hâfızlara
	İmâmlara
	Mü'ezzinlere
	Tabîblere
	Müneccimlere
	Şâ'irlere
	Muhtesiblere
	Ağyâra
	Kethudâlara
	Tacirlere
	Hacılara
	İş üzerinde duran eminler
	Ulu yazıcılara
	Nâyiblere
	Ataya
	Anaya
	Amuca ve dayıya
	Ulu oğula
	Kiçi oğula
	Kızkardeşa
	Avratlarına
	Er avratına
	Halaya
	Dayeye
	Kiçi kardaş ulu kardaşa
	Dost dosta (Haksever 2011: 1268-1273)

Edirne nüshası ile Muradiye nüshası mukaddimleri ve mektup yazmanın edeplerinin sıralandığı kısımlarda birbirlerine oldukça benzerler. Fakat ser-nâmeler, tarifler yahut elkâblar kısmında iki nüsha birbirinden neredeyse tamamen farklıdır. Bu sebeple iki nüshayı kullanarak edisyon-kritikli tek bir metin ortaya koymak imkânsızdır. Bu durumu birkaç örnekle daha müşahhas bir hâle getirmek mümkündür. Örneğin Edirne nüshasında kadılar için kullanılan elkâb şu şekildedir:

Mefharü'l-kuẓât ve'l-ḥükkâm mübeyyinü's-şerâyi ve'l-aḥkâm kāfilü'l-erâmil ve'l-eytâm Mevlânâ şemsü'l-milleti ve'd-dîn dâme feẓâiluhû ḥazret-i 'âliyesine da'avât-ı vâfire ve taḥiyyet-i mütekâşire ıẓdâr ve ithâf kılmakdan soñra ma'rûz ola kim ve's-selâm

Muradiye nüshasında:

bi-hidmet-i senedi'l-kuzât ve'l-hukkâm mazharu's-şerâyi ve'l-ahkâm mümeyyizü'l-halâl ani'l-harâm mu'înü'l-erâmil ve'l-eytâm câmi'-i ulûmi'l-fikhi ve'l-fezâyil el-fâriku beyne'l-hakku ve'l-bâtil mevlânâ felânü'l-milleti ve'd-dîn dâme feẓâyiluhû ve zâde şemâyiluhû hemîşe der-fazl u feẓâyil dâ'im ü kâ'im bâd (Haksever 2011: 1270)

Yine aynı şekilde Edirne nüshasında sübaşlar için:

iftihârü'l-ümerâ ve'l-ekâbir zâimü'l-cuyüş ve'l-asâkir nâşirü'l-ğuzât ve'l-mücâhidîn kâtilü'l-kefereti ve'l-müşrikîn sübaşı beg dâme devletuhû ve zâde rif'atuhû yüce ḥazretine devlet du'âsın tâze kılop devletlü ellerin öpmekden soñra ma'rûz ola kim ve's-selâm

Muradiye nüshasında:

mefharu'l-ümerâ ve'l-ekâbir za'imü'l-cüyüş ve'l-asâkir umdetü'l-uzmâ ve'l-efâhir mukaddimü'l-emâsil azimü'n-nezâyir-i zü'l-menâkıb ve'l-me'âsir felân beg dâme izzühû ma'lûm ola kim (Haksever 2011: 1269)

Yazıcılar için Edirne nüshasında:

iftihârü'l-küttâb zeynü'l-aşhâb câmi'ü'l- ma'den(?) ve'l-menâkıb nâzîmü'l-meşâlih ve'l-menâhib(?) tâcü'd-devleti ve'd-dîn fulân paşa dâme fazluhû ḥazret-i 'ulyâsına merâsim-i 'ubüdiyyât iblâğ ve irsâl kılmakdan-soñra 'arza varur kim sa'âdet müstedâm olsun ve's-selâm

Muradiye nüshasında:

mefharu'l-küttâb zeynü'l-ashâb câmi'-i nehtü'l-fezâyil marziyyü'l-hasâyil şemsü'l-milleti ve'd-dîn felân dâme izzühû hazretlerine da'avât-ı vâfire taḥiyyât-ı mütekâşire iblâğ kılmakdan sonra ma'lûm ola kim (Haksever 2011: 1271)

Bu farkları örneklerle çoğaltmak mümkündür. Çünkü iki nüshada neredeyse her ser-nâme farklı olarak yazılmıştır. Bunun yanı sıra Dâ'î'nin *Teressül*'ünün Edirne nüshası ile Kırımlı'nın *Teressül*'ünün bilinen tek nüshası arasında on iki yıllık küçük bir fark vardır. Fakat iki teressülün ser-nâmeleri arasında da büyük farklılıklar vardır. Birbirine yakın zamanlarda çoğaltılmış ve aynı amaca matuf olan bu metinlerin arasındaki fark da dikkate şayandır. Acaba Kırımlı ve Dâ'î farklı kaynaklardan mı besleniyorlardı? Belki de inşâ usûlünde devletin belirlediği tekdüze bir formülasyon da yoktu. Yahut müellifler genel kabul gören kimi kelimeleri kullanmakla birlikte bunların yanına ekleme, çıkarma, ifadeleri uzatma, kısaltma gibi salâhiyetleri haizdiler yahut bunlarla çeşitli edebî sanatlar/hünerler göstermek makbul idi. Mesela Edirne nüshasında Dâ'î vezirler için şöyle bir ser-nâme örneği veriyor:

Emîrü'l-ümerâ kebîrü'l-vüzerâ emînü'l-milleti'l-bâhire yemînü'd-devletü'l-kâhire nâşirü'l-islâm ve'l-müslimîn nâşihü'l-mülük ve's-selâṭin 'alâü'd-devleti ve'd-dîn paşa-yı kâmyâb zide kadruhû yüce ḥazretine şad-hezârân du'â ve taḥiyyet ve şenâ ve midḥat iblâğ ve irsâl kılmakdan soñra ma'rûz ola kim Ḥaḳ Te'âlâ celle zikrehû âfitâb-ı devletin ve zıll-ı merhametin 'âlem ü 'âlemiyan üzerine tâbende ve pâyende dutsun ve's-selâm

Buna karşılık Kıımlı ise vezirler için:

Be-cenāb-ı me‘ālī-me‘āb celālet-niṣāb ṣadrü'l-ḥüccāb melce'-i uli'l-elbāb destūr-ı a‘zam a‘devü'l-vüzerā fi'l-‘ālem mükemmil-i meṣāliḥü'l-ümem mücrī-yi aḥkāmü's-seyf ve'l-ḳalem melāz-ı ſenādīdü'l-‘arab ve'l-‘acem ma‘den-i vüfürü'l-eyādī ve'n-ni‘am menba‘ü'l-iḥsān nīkū-sīret-i cihān ‘āliyü'l-ḳadr ve'ş-şān el-maḥşūş bi-‘ināyeti'l-Meliki'l-Mennān pāşā-yi mu‘azzam u kāmūrān za‘afa'llāhu lehu'l-iktidār bi'n-nebiyyi ve ālihi'l-aḥyār muḥlisterīn-i bendegān ḥidemāt-ı firāvān ve taḥiyyāt-ı bī-kerān tebliğ ḳılmaḳdan ſoñra ſöyle ‘arz ḳılır kim fulān (Tekin 2008:37-38)

Görüldüğü üzere Kıımlı'da elkāb oldukça çoğalmış ve ser-nāme daha uzun bir hāle gelmiştir. İnşā gibi daha pratiğe dönük metinlerde bir birlikten ziyade ifadelerin farklılaştığı ve belki de hepsinin hüsn-i kabul gördüğü bir siyasi ve sosyal ortam söz konusudur.

Teressül Etrafında Eser Telifi ve İstinsahı

Kıımlı'nın *Teressül*'ünü bir kenara bırakıp Dâ'î'nin nüshalarına geri dönersek iki nüsha arasındaki farklılara dair bazı ihtimaller serdedebiliriz. Fakat buna geçmeden önce Dâ'î'nin eserinin devrinde ve sonrasında nasıl algılandığına tezkireler üzerinden bakmakta fayda var. Sehî Bey (ö. 955/1548): “Katiplerin *Teressül*'ü yanlarında sakladıklarını, gerektiğince ondan istifade ettiklerini, avam ve havas arasında mergub ve kalem ehli arasında matlub olduğunu” söylüyor (Kut 1978: 178). Sehî Bey'den bir sonraki tezkire yazarı Latîfi (ö. 990/1582) ise Dâ'î'nin *Teressül*'deki “üslûbunun meslûb” olduğunu ve artık itibar edilmediğini söylüyor (Canım 2000: 165). İki tezkirenin telifi arasında sekiz yıllık kısa bir süre bulunduğuna göz önüne alırsak bu görüşleri tezkire yazarlarının indî mütalaaları olarak kabul etmek gerekecektir. Sehî Bey'in *Teressül*'ün yaygınlığına dair söyledikleri pek de gerçekçi görünmüyor gibi. Eğer dediğı gibi eser avam ve havas arasında bu kadar rağbet görmüş olsa idi bugüne ulaşmış birçok nüshasının olması beklenirdi. Buna karşılık sadece iki eksik nüsha kalmıştır. Öte yandan Latîfi'nin dediğı gibi üslûbunun artık meslûb olması akla daha yakın gibidir.

Teressül'ün iki nüshasında gördüğümüz farklıların sebeplerinden birisi ve belki de ilki Ahmed-i Dâ'î'nin bu eserini birkaç kez telif etmiş olma ihtimalidir. Oldukça uzun bir hayat yaşayan müellif, I. Murad (ö. 791/1389), Emir Süleyman (ö. 813/1411), II. Yakub (ö. 829/1427 civarı) ve son olarak da II. Murad (ö. 855/1451) devirlerini idrak etmiştir. Dâ'î hem siyasi hem de sosyal olarak hızlı değişimlerin yaşandığı bir zamanda hem Germiyan sarayı hem de Osmanlı sarayı ile ilişkide bulunmuştur. *Teressül*'ün ne zaman telif edildiğine dair elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Belki de velud bir müellif olan Dâ'î'nin ilk eserlerinden biridir, fakat zaman ve ihtiyaç yahut ilişkide bulunduğu siyasi güç değiştikçe Dâ'î de metninde değişiklikler yapma gereğı duymuştur. Bugün elimizde iki varyantı bulunmakla birlikte eserin yıllar içerisinde müellifi tarafından farklı başka varyantları da üretilmiş olabilir. Belki de Dâ'î bu şekilde “üslûbunun meslûb” olmamasını sağlama çabası içinde idi.

İř Bilir Müstensihler

Şurada şüphe yok ki bir “eser” üretildiğı zaman müellife aittir. Fakat bir “nüsha” istinsah edildiğinde bunun artık ne kadar müellife ne kadar müstensihe ait olduğunu tespit edebilmek zaman zaman güçleşmektedir. Osmanlı kitap kültüründe bir kitabın “güncel” kalmasını sağlayan en önemli etkenlerden birisi de müstensihler olmalıdır. Özellikle iş bilir müstensihler metnin içerisinde bulunan arkaik kelimeleri “güncelleyebildiğı” gibi bir telif metodu olarak eserleri yeniden de yazabiliyorlardı. Cevrî Çelebi'nin (ö.1065/1654), Yazıcı Sâlih'in (ö. 826/1422-23'ten sonra) *Şemsiyye* adlı metnini dilini eski bularak yeniden kaleme alması bu duruma örnektir (Ayan 1981: 26).

Ahmed-i Dâ’î’nin bu eserini istinsah edenler büyük ihtimalle kendi kullanımları için kopyalıyorlardı. Belki de bugün için arzuhalcilik mesleğine karşılık gelen bir iş -belki de geçinmek için bir ek iş- yapıyorlardı ve Dâ’î’nin eserinden bunun için faydalanıyorlardı. Demektir bu iki müstensih mektup yahut arzuhal yazmak için gerekli bilgiye sahip kişilerdi. Belki de Dâ’î’nin eseri bu tip işbilir müstensihler arasında tedavülde olduğu sürelerde her müstensihin küçük yahut büyük değişikliklerine maruz kaldı ve ilk hâminden de uzaklaştı.

Muradiye ve Edirne nüshalarını karşılaştırıldığımızda özellikle ser-nâmelerin harflerinin birbirine oldukça yakın ve bütün ibârenin de sık bir şekilde yazıldığını görürüz. Bu da yukarıda söylediğimiz noktayı doğrular gözükmetedir. Yani müstensihler ibârenin ne olduğunu bilmekte, kendi kullanımları için hazırladıkları kopyalarında da ibârenin başka birisi tarafından okunup okunmamasına dikkat etmemektedirler. Edirne nüshasının müstensihinin daha pratik olduğunu söylemek gerekir. Çünkü Edirne nüshasında müstensih besmele-hamdele-salve kısmı Muradiye nüshasına göre daha kısa tutulmuş, ayrıca her tarifen sonundaki ve’s-selâm kelimelerini de ilk birkaç tarifte/ser-nâmede düzgün yazdıktan sonra giderek stilistik bir şekle büründürmüştür. Bu da bize şunu gösteriyor ki Edirne nüshasının müstensihini için *Teressül*’ün önemli olan kısmı ser-nâmeler yahut tariflerdir.

Sonuç

Dâ’î’nin metninin bugün elimizde iki nüshası değil de daha fazla ve tam nüshaları olsaydı bunun gibi pratiğe daha dönük metinlerin Osmanlı kitap kültüründe nasıl istinsah edildikleri üzerine daha fazla söz söyleme şansımız olacaktı. Belki de farklı müstensihlerin elinde eserin nasıl bir değişim geçirdiğini daha vazih bir şekilde görebilecek metin ve onun oluştuğu sosyal/siyasi yapı ile etkisini daha açık bir şekilde irdeleyebilecektik. Eldeki nüshalar üzerine söylenen sözler tamamen ihtimallerden ibarettir. Fakat bu ihtimaller metin dışı bilgiler ile desteklenebilirse telif ve istinsah ameliyesi üzerine daha fazla şey söylememiz mümkün olur. Bu bakımdan Dâ’î’nin *Teressül*’ü telif ettiği yıllardan elimizde daha fazla arşiv belgesi olsaydı metinde geçen elkâb/tarif ile bu metinleri karşılaştırmak ve metnin ne kadar edebî kuvvetin gösterildiği bir yer ve ne kadar pratiğe dönük olduğunu kestirmek daha mümkün olacaktı. *Teressül* ve benzeri metinler üzerinden nüsha farklarının, değişimlerin izini sürerek Osmanlı okuryazarının hareketli telif/istinsah dünyasının daha belirgin bir resmini çekebiliriz kanaatindeyim.

Kaynakça

- Canım, Rıdvan (hızl.) (2000). *Latifi, Tezkiretü’ş-Şu’ara ve Tabsiratü’n-Nuzama*. Ankara: AKM Yay.
- Çetin, Abdülbaki (2007). Ebu’l-Leys Semerkandî Tefsirinin Türkçe Tercümesi Üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (22): 53-101.
- Çetin, Abdülbaki (2014). "Sultan II. Murat'a Sunulan Tezkiretü'l-Evliyâ Tercümesi Üzerine". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53): 95-24.
- Demir, Erkan (2019). "Ahmed-i Dâ’î’nin Blinmeyen Bir Eseri". *Umay Türkçe Günay Armağanı*. haz. Emin Onuş. İstanbul: Hiperyayın.
- Derdiyok, Çetin (1994). "Ahmed-i Dâ’î’nin Teressül’ü". *Toplumsal Tarih*, 1 (6): 56-60.
- Erol, Ayşe (2019). *Menâhicü'l-İnşâ Transkripsyon ve Tenkitli Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Ertaylan, İ. Hikmet (1952). *Ahmed-i Dâ’î Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Haksever, H. İbrahim (2011). "Ahmed-i Dâ’î’nin Teressül’ü". *Turkish Studies*, 6 (1): 1265-1273.
- Koldanca, Nesibe (2018). *Teshil’in Nüshası Üzerine Dil Bilgisi Çalışması (Metin-İnceleme-Dizin/Sözlük)*. Yüksek Lisans Tezi. Karabük: Karabük Üniversitesi.

- Kut, Günay (1989). "Ahmed-i Dâ'î". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-i-dai> (16.08.2022)
- Kut, Günay (1978). *Heşt Bihişt, The Tezkire by Sehî Beg*. Harvard University.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edip (1950). "Müneşatü's-Selatin'e Dair Kısa Bir Not". *DTCF Dergisi Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 8 (3): 328.
- Özdemir, Güllü (2018). "Kırımlı Hafız Hüsam'ın Teressül Adlı Eserinin Yeni Bir Nüshası". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (62): 123-132.
- Sucu, Cevat (2017). *Rûmda Kozmopolit Model Kurmak: Dâ'î ve 15. Yüzyıl Osmanlı Metin Kültürü*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi.
- Tekin, Şinasi (2008). *Kırımlı Hafız Hüsam, Teressül (Hacı Selimağa, Nurbanu No: 122/5) - Edition in Transcription, Translation into Turkish, Notes and Facsimile*. Sources of Oriental Languages and Literatures 87, Cambridge, Mass: Harvard University, The Department of Near Eastern Languages and Literatures.
- Unan, Fahri (hzl.) (2014). *Yahyâ bin Mehmed el-Kâtib, Menâhicü'l-İnşâ*. Ankara: TTK Yay.
- Ünver, Süheyl (1953). *Hekim Konyalı Hacı Paşa Hayatı ve Eserleri*. İstanbul:Kemal Matbaası.
- Witkam, Jan Just (2013). "The Philologist's Stone: The Continuing Search for The Stemma". *Comparative Oriental Manuscript Studies Newsletter, COMSt*, 6 (July 2013):34-38.
- Yorulmaz, Abdullah (2008). "Hidâyetü'l-hikme'nin tenkitli Neşri". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 34 (2008/1): 145-202.

EK- *Teressül*'ün Transkripsiyonlu Metni

[80b] Bismillâhî'r-raḥmâni'r-raḥîm ve bihî nesta 'în

Elḥamdülillâhî Rabbi'l-'âlemîn ve's-şalâtu 'alâ resûlihî Muḥammed ve âlihî ecma 'în

Bu *Teressül*'ün muşannifi ve bu risâlenün mü'ellifi bende-i sâ'î Ahmed-i Dâ'î³ aşlahallâlu şânehü eydür: “Egerçi 'ilm-i inşânuñ ve kâ'ide-i imlânuñ gâyet-i feşâhatde ve nihâyet-i belâğatde ḥaddi yoḡdur. Ammâ ol kim ebnâ-yı 'aşr arasında mütedâvil ve müsta'meldür ol teresüllerden bir kaç ser-nâme ihtiyâr ve ihtişâr itdük tâ Türkî nâmelerde yazalar. Ve mübtedî kişilerin fehmine qarîb ola. Her kim bu ser-nâmeleri ezberleye ve her tâ'ifenuñ mertebesine lâyıḡ ser-nâmelerinde yaza. Dükeli yirde kifâyet ide. Ve ayruḡ teresüllere muhtâc olmaya. Ve yazduḡı mektûb dükeli yirde maḡbûl ola inşallâhu te'âlâ.” Ve daḡı bilmek gerek kim biti yazmaḡda bir kaç dürlü edebler ve şartlar var. Biti yazan kişi ol edebleri saklamaḡ gerek. Ve ol şartları ri'âyet kılmaḡ gerek tâ yazduḡı mektûba varduḡı yirde 'ayb itmeyeler. Ve dükeli söz ehli katında merḡûb ve maḡbûl ola. Kâtib gerek kim her kişinuñ mertebesini ve miḡdârını bile tâ aña lâyıḡ ser-nâme ve ta'rîf yaza ve elḡâb yaza.

[Bilmek] gerek kim kaçan ulu pâzişâhlara, ulu meliklere mektûb yazsa çok ta'rîf, uzun elḡâb yazmaya. Ve çok söz uzatmaya. Belkim [81a] devlet du'âsına ihtişâr ide. Ve mektûbdan maḡsûdı neyise anı yaza ayruḡ kelecı yazmaya. Ve mektûb âhirin du'â-yıla ḡatm ide. Ve taḡiyyetin aşıḡa yaza. Ve daḡı taḡiyyet diyü yazmaya belkim ḡuluñuz fulân yâḡuz kemter kemîne fulân yâḡuz du'âcı fulân diyü yaza. Ve daḡı ol bitinuñ yanında ve ardında nesne yazmaya kim edeb degüldür. **[Başlık için boşluk]** Gerek kim ulu ḡatunlara biti yazıcaḡ selâm ve taḡiyyet yazmaya. Ve müştâklık ve ârzümendlik kelecilerin yazmaya. Belkim du'â ve alḡış yaza. Ve ta'rîf yaza. Meger bir 'avrat daḡı bir 'avrata biti yazıcaḡ ol dürist olur. **[Başlık için boşluk]** Gerek kim oḡul ataya yâḡuz ata oḡlına ya 'avrat erine yâḡuz er 'avratuna yâḡuz iç yakın dostlara ve qarındaşlara biti yazıcaḡ çok ta'rîf uzun ser-nâme yazmaya kim riyâ ve nifâka ḡaml olunur. Belkim müştâklık ve ârzümend ve ḡasret kelecilerin yaza **[Başlık için boşluk]** Gerek kim dost dosta ve sevduḡı kişilere biti yazıcaḡ ta'rîf ve elḡâb yaza ve firâk ve iştiyâḡ sözlerin yaza. Ve dürlü dürlü 'ibâretler yaza. Ve ta'rîfle öge. Eger beyt daḡı ve şî'r daḡı yazarsa ol vaḡtîn dürist ola. **[Başlık için boşluk]** Gerek kim mektûbı her kime kim yaza ve oña selâm-ı kelâm yaza. Andan ayruḡ kişilere [81b] selâm yazıcaḡ ol bitinuñ kırañında yaza yâ eñ soñında yaza. Eger ol kişilere yazarsa ol bitinuñ yuḡaru şadırında yaza. **[Başlık için boşluk]** Gerek kim mektûbda bir sözi tamâm itmedin arasında ayruḡ söz yazmaya. İki ḡaberi birbirine qarıştırmaya. Belkim ayru ayru bellü yaza. Ve daḡı yazduḡı sözi dönüp girü yazmaya. Meger kim gâyet mühim iş ola. Becid ısmarlamaḡdan ötürü yaza. Aña te'kid dirler. Ol vaḡtîn dürist olur. **[Başlık için boşluk]** Gerek kim biti yazıcaḡ eyü kâḡız üzerine görklü ḡaḡtla yazalar. Ve daḡı uvacuk yazmayalar. Belkim rüşen yazalar. Varduḡı yirde her kim görse okıyubile. Zîrâ yaramaz yazuyı degme kişi okıyumaz. **[Başlık için boşluk]** Gerek kim yazduḡı kelecileri bellü rüşen yaza. Ve daḡı ma'nisin degme kişi bilmedük luḡatleri yazmaya tâ bitinuñ maḡsûdı tizcek ma'lûm ola. **[Başlık için boşluk]** Gerek kim mektûb yazduḡından soñra evvelinden tâ âhirine deḡin bir kez okıya, müḡâla'a ide tâ nesne unıtmamış ola. Ve daḡı saḡ bucaḡından bir pâre kese biraḡa tâ mektûb dört bucaḡlı olmaya kim müneccimler ḡavlince aña terbi' dirler. Düşmânlıḡa delâlet ider. [82a] Her kim bu şartları ri'âyet ide mektûb dükeli yirde maḡbûl ve merḡûb ola inşallâhu te'âlâ.⁴

Sultânlar bu resme ta'rîf yaza: Ḥuzâvendigâr-ı 'âzam pâdişâh-ı benî âdem melikü'l-mülük fi'l-'âlem sultanü'l-'arab ve'l-'acem ḡiyâşü'd-devleti ve'd-dîn sultânımız ḡalledallâhu sultânehü ve evḡaḡun 'ale'l-'âlemîn burhânehü yüce ḡazretine 'ubüdiyyât maḡâmında yüz yire ḡoyup devlet du'âsın tâze kılmaḡdan soñra ma'rûz ola kim. Andan soñra maḡsûdı neyise anı yaza mektûb âhirinde yaza kim Ḥaḡḡ Te'âlâ 'azze naşrahü ol şerifi ve vücûd-ı laḡfi devlet ve sa'âdet içinde bâḡı ve bâyende dutsun ve's-selâm

Ulu Beglere bu resme ta'rîf yaza: Emîrül-ümerâ ve'l-ekâbir câmi'ül-'adli ve'l-mufâḡara [...] ⁵ fi'l-mühimmât nâzîmü'l-meşâliḡ ve'l-ḡayrât 'aḡdü'l-mülük ve's-selâḡîn şerefü'd-devleti

³ *Menâhicü'l-İnşâ'* da da müellif kendini “bende-i dâ'î” şeklinde tavsif ediyor (Erol 2019:77; Unan 2014: 35). Bu durum Dâ'î kelimesinin kullanımı sebebiyle Ahmed-i Dâ'î'ye atfedilen eserleri tekrar değerlendirirken gözönünde bulundurulabilir. (Abdülbaki Çetin 2007:74-77; Çetin 2014: 105-109).

⁴ Bu edeblerin sayısı Kırmılı'nın metninde on beştir (Tekin 2008: 34-35).

⁵ Metinde eksiklik var.

ve'd-dîn paşa-yı kâmrân 'azze naşrahû 'âlî hazretlerine yir öpüp şad-hezârân du'â ve şenâdan soñra 'arza varur kim âhîrinde yaza kim vücüdünü devlet ve sa'âdet içinde müstedâm dutsun ve's-selâm

Vezîrlere bu resme ta'rîf yaza: Emîrül-ümerâ kebîrül-vüzerâ emînül-milleti'l-bâhire yemînü'd-devletül-kâhire nâşîrül-islâm ve'l-müslimîn nâşîhül-mülük ve's-selâtin 'alâü'd-devleti ve'd-dîn paşa-yı kâmyâb zîde kadruhü yüce hazretine şad-hezârân [82b] du'â ve tañiyet ve şenâ ve midhat iblâğ ve irsâl kılmağdan soñra ma'rûz ola kim Hâk Te'âlâ celle zikrehü âfitâb-ı devletin ve zıll-ı merhametin 'âlem ü 'âlemiyân üzerine tâbende ve pâyende dutsun ve's-selâm.

Sübaşibeglere bu resme ta'rîf yaza: İftihârül-ümerâ⁶ ve'l-ekâbir zaîmül-cuyüş ve'l-'asâkir nâşîrül-ğuzât ve'l-mücâhidîn kâtilül-kefereti ve'l-müşrikîn sübaşı beg dâme devletehü ve zâde rif'atehü yüce hazretine devlet du'âsın tâze kılup devletlü ellerin öpmekden soñra ma'rûz ola kim ve's-selâm⁷

Hâzindâr beglere bu resme ta'rîf yaza: Emîr-i mufahham [u] muhterem sâhibü's-seyfi ve'l-kalem emîn-i mekîn mu'temedül-mülük ve's-selâtin nûru'd-devleti ve'd-dîn paşa-yı kâmrân dâme devletehü hazret-i 'âlisine vezâyif-i 'ubüdiyyât birle teblîğ idüp ellerin öpmekden soñra ma'rûz ola kim

Yazıcılara bu resme ta'rîf yaza: İftihârül-küttâb zeynü'l-aşhâb câmi'ül-ma'den(?) ve'l-menâkıb nâzîmül-meşâlih ve'l-menâşib tâcü'd-devleti ve'd-dîn fulân paşa dâme fazluhü hazret-i 'ulyâsına merâsim-i 'ubüdiyyât iblâğ ve irsâl kılmağdan-soñra 'arza varur kim sa'âdet müstedâm olsun ve's-selâm

Kedhuzâlara bu resme ta'rîf yaza: Mefharül-ekâbir ve'l-a'yân ma'deni'l-luţfu ve'l-ihsân kâfiyyül-mühimmât emîru'l-mülük ve's-selâtin şerefü'd-devleti ve'd-dîn fulân paşa dâme 'izzehü du'â ve tehâyâ-yı mevfüre kabûl buyurular ba'de't-tañiyeti ve'd-du'â ma'rûz ola kim ve's-selâm

İş üzerine tûranlara bu resme ta'rîf yaza: İftihârül-ümenâ ve'l-mu'temedîn [83a] emînül-mülük ve's-selâtin şemsü'd-devleti ve'd-dîn fulân paşa zîde kadruhü tehâyâ-yı mevfüre ve da'avât-ı me'sûre kabûl buyurmağdan soñra ma'lûm ola kim ve's-selâm

Hâdimlere bu resme ta'rîf yaza: mefharül-havâş ve'l-mülâzimîn mu'temedül-mülük ve's-selâtin şehâbü'd-devleti ve'd-dîn paşa-yı mu'azzam zîde kadruhü hezârân du'â ve şenâ ve tañiyya kabûl buyurular ba'de't-tañiyet teblîği ma'rûz ola kim ve's-selâm

Çapucılara bu resme ta'rîf yaza: Mefharül-bevvâbîn mahremül-mülük ve's-selâtin sinânü'd-devleti ve'd-dîn fulân beg zîde 'izzuhü hazretlerine selâm ve tañiyet iblâğ ve ithâf kılmağdan [soñra] ma'lûm ve ma'rûz ola kim ve's-selâm

Ulu hatunlara bu resme ta'rîf yaza: Zeynü'l- nâşîretül-hayrât fâtîmatül-müberra't hadîcetül-kerâmât nefîcetü's-sa'âdât tâcü'n-nisâ' el-'âlemîn 'ismedü'd-dünyâ ve'd-dîn hatun-ı mufahhama dâmet celâletuhâ hazret-i 'ulyâsına da'avât-ı şâlihât ve tañiyyât-ı fâtih[â]t iblâğ ve irsâl kılmağdan soñra [ma'lûm ve ma'rûz] ola kim ve's-selâm

Kiçirek hatunlara bu resme ta'rîf yaza: Setîre-i şâliha 'âbide-i zâhide râbi'atül-'aşr zübeydetü'd-dehr fahrül-havâtîn tâcü'n-nisâ' fi'l-'âlemîn hâton dâme devletuhâ yüce hazretlerine du'â ve tañiyet i'lâm ve ithâf kılmağdan soñra ma'rûz ola kim ve's-selâm

Çelebilere bu resme ta'rîf yaza: Şâhzâde-i cüvân-baht-ı sülâleti'l-mülük ve's-selâtin çelebi-i kâmrâm zâdallahu 'ömrehü yüce hazretine ve 'âlî dergâhına vezâyif-i 'ubüdiyyât ve merâsim-i hidemât [83b] iblâğ ve irsâl kılup devletlü ellerin öpmekden soñra ma'lûm ma'rûz ola kim ve's-selâm Hâk Te'âlâ celle ismuhü ol hülâşa-i vücûd kemâl-i sa'âdet ve huşul-i murâd birle bâkî dutsun.

Kâğılara bu resme ta'rîf yaza: Mefharül-kuzât ve'l-hükkâm mübeyyinü's-şerâyi' ve'l-ağkâm kâfilül-erâmil ve'l-eytâm Mevlânâ şemsül-milleti ve'd-dîn dâme fezâiluhü hazret-i 'âliyesine da'avât-ı vâfire ve tañiyet-i mütekâşîre işdâr ve ithâf kılmağdan soñra ma'rûz ola kim ve's-selâm

⁶ Metinde emîr.

⁷ Burada yazılan tarif I. Murad'ın Evrenos Bey'e (ö. 820/1417) gönderdiği söylenen mektuptaki tarif ile büyük oranda benzeşmektedir (Binbaşı 2021: 228). Mektup hakkındaki tartışma için bkz (Kürkçüoğlu 1950: 327).

Müderrişlere bu resme ta’rif yaza: Cāmiü'l-fezāil melikü'l-müderrişin kıdvetü'l-muḥakkıkın üsvetü'l-müdekkıkın Mevlānā ‘izzü'l-milleti ve'd-dīn dāmet fezāiluhū taḥiyyāt-ı muḥibbāne ve şenā-yı muḥlişāne ithāf ve imlā kılmakdan şoñra ma'lüm ve ma'rüz ola kim devlet dā'im bād

Ḥatıblere bu resme ta'rif yaza: Mefḥarü'l-ḥuṭabā seyyidü'l-üdebā menba'ü'l-fezāyil zeynü'l-meḥāmil Mevlānā celālü'l-milleti ve'd-dīn dāme fezāiluhū ḥazret-i 'āliyelerine ba'd-ez du'ā ve't-taḥiyyet ma'lüm ve ma'rüz ola kim ve's-selām

Ḥafızlara bu resme ta'rif yaza: Mevlānā seyyidü'l-ḥuffāz zeynü'l-mecālis ve'l-meḥāmil menba'ü'l-meḥāsin ve'l-fezāil kemālü'l-milleti ve'l-ḥakkı ve'd-dīn dāmet fezāiluhū teblīgü'd-du'ā ve't-taḥiyyet ma'rüz ola kim ve's-selām

İmāmlara bu resme ta'rif yaza: Mevlānā imāmü'l-e'imme iftiḥārü'l-ümme muḥyü'ş-şalāt muḫtedāü'n-nās faḥru'l-milleti ve'l-ḥakkı ve'd-dīn dāme fezāiluhū ḫizmetlerine ba'de teblīgü'd-du'ā ma'rüz ola kim ve's-selām

Ḥācelere bu resme ta'rif yaza: Maḥdüm-ı mufahḥam ḫudāvend-i mükerrem veliyyü'l-eyādī ve'n-ni'am iftiḥārü'ş-şudür ve'l-ayān ma'denü'l-luṭfu ve'l-iḥsān ḫoca cemālü'd-devleti ve'd-dīn dāme 'izzuhū şad-hezārān selām ve teḥyāyā kabül buyuralar müştak ve arzümend bileler ba'de't-teblīgü't-taḥiyyet ve'd-du'ā ma'lüm ola kim sa'adet müstedām bād ve's-selām

Bāzırgānlara bu resme ta'rif yaza: Mefḥarü't-tüccār ve'l-ayān mālİKÜ'L- ve'l-aḫrān zeynü'l-iḥvān ḫülāşatü'l-aḫrān bedrü'd-devleti ve'd-dīn Hoca Paşa dāme 'izzuhū selām ve teḥyāyā ve iştıyāk kabül buyuralar ba'de't-taḥiyyet ve'd-du'ā ma'lüm ve ma'rüz ola ki devlet dā'im bād ve's-selām

Kiçi karındaşa⁸ [bu resme ta'rif yaza]: Birāder-i 'aziz-i müşfik-i mihribān nür-ı dīde sürür-ı sīne seyyidü'ş-şebāb zeynü'l-iḥvān muḫyi'd-devleti ve'd-dīn karındaşum fulān zīde 'ömrehū selām ve du'ā ve iştıyāk kabül kılmakdan şoñra ma'lüm ve ma'rüz ola kim ve's-selām

Ana oğlına [bu resme ta'rif yaza]: Oğlum 'azizüm gözüm nürü gönlüm çerāğı bağrım pāresi iki cihānda ümizim ciğer-küşem fulān keteballāhu selāmetehā şad-hezārān du'ā ve teḥyāyā ve iştıyāk irsāl idüp iki gözünde öpmekden şoñra ma'lüm ve ma'rüz ola kim ve's-selām.

⁸ Muradiye nüshasında bu başlık yoktur. Fakat tam tersi için bir ser-nāme örneği vardır: “Kiçi kardaş ulu kardaşa bu resme yaza”.